

“Anderen zijn soms beter in staat ondermijning in te dammen”

Henric Rebel is officier van justitie, parket Rotterdam.
Wouter Jong is adviseur crisisbeheersing bij het Nederlands Genootschap van Burgemeesters. Beiden zijn lid van de redactie van dit Tijdschrift.

Gerrit van der Burg (1959) is per 1 mei jl. lid van het College van procureurs-generaal van het Openbaar Ministerie. Daarvoor was hij hoofdofficier van justitie bij het Landelijk Parket. Het Tijdschrift voor de Politie sprak met Van der Burg over ondermijning, het thema van het TvdP-congres van 7 november a.s., waarop de PG ook aanwezig zal zijn.

Het OM richt zich al sinds jaar en dag op de bestrijding van georganiseerde criminaliteit en ondermijning. Hoe zou u de huidige ontwikkeling willen typeren?

“Op dit moment zitten we midden in de verbreding van de aanpak. We komen uit een periode waarin we ons primair richtten op het strafrechtelijk tegengaan van de grote criminele organisaties. Totdat we beseften dat de georganiseerde criminaliteit legale structuren als horeca, vastgoed, vervoer en financiële en juridische dienstverlening infecteerde. Die bredere impact proberen we nu te vangen met het begrip ondermijning. We zijn daarom ook opgeschoven naar een strategie waarin we het probleem juist in de breedte aanpakken. Het is die omslag die nieuw is. Het strafrecht is van oudsher een van de middelen om te interveniëren, criminele subculturen te beheersen en aan te pakken. Maar soms zijn anderen beter of effectiever in staat om de ondermijning in te dammen.”

Zowel binnen als buiten de overheid?

“Zeker. Van oudsher zijn er lijnen met andere overheden, maar ook anderen willen graag hun maatschappelijke verantwoordelijkheid invullen. Denk aan de allianties die er de laatste jaren zijn gesloten met woningcorporaties om de hennepeteelt tegen te gaan. Of verbindingen met de financiële wereld. De maatregelen op basis van de Wet melding ongebruikelijke transacties zijn in de loop der jaren steeds verfijnder geworden. Ook daarin zien we dat de financiële instellingen hun verantwoordelijkheid intensief oppakken. Dat gebeurt niet alleen op het niveau van de grote ondernemingen, maar ook via brancheorganisaties. En bij kleinere ondernemingen is het soms meer onwetendheid dan onwil om mee te werken. Als je niet weet waar je op moet letten, dan kan de ondermijning ongezien voorbijtrekken. Er zit dus ook een voorlichtingscomponent aan vast.”
 “Neem een reisbureau. Uit het verleden kennen we een situatie waarin iemand meerdere malen een dure reis met cash geld betaalt. Bij het reisbureau wordt in de eerste

plaats aan de omzet gedacht. Vanuit economisch perspectief is het begrijpelijk dat men met deze klant in zee gaat. Maar vanuit onze optiek is er eerst de vraag waarom iemand een dure reis in cash zou willen betalen.”

“Als het gaat om een persoon met criminele antecedenten is er een concreet aanknopingspunt om het diegene of de organisatie moeilijk te maken. De politie gaat op bezoek om het reisbureau van een ‘onbewuste dienstverlener’ een ‘bewuste dienstverlener’ te maken. Te vertellen wat hier aan de hand zou kunnen zijn. En dat het strafbaar is crimineel verkregen geld aan te nemen. Voor veel mensen is die kant van het verhaal een *eye-opener*.”

Hoe ver zou de overheid daarin moeten gaan?

“De samenleving moet weerbaarder en bestendiger worden. Ik zou uiteindelijk streven naar een besef van duurzaamheid, niet in de groene zin van het woord, maar in termen van vrij van criminogene invloeden. Dat besef is nodig om de verderfelijke invloed van criminaliteit in onze samenleving tegen te kunnen gaan, zo voel ik dat echt.”

“Voor een onderneming is het vanzelfsprekend om *compliance* te hebben en af te spreken dat je het printpapier betreft van een leverancier met een groen predicaat. Waarom zou dat niet kunnen als het gaat om het tegengaan van criminogene invloeden? Ook daarvoor zouden we een ‘keurmerk’ kunnen maken. Dat waardeert dan de manier waarop organisaties afspraken met elkaar maken en hoe zij de samenleving tegemoet treden.”

Waar zitten voor de overheid de belangrijkste mogelijkheden tot verbetering op dit terrein?

“Ieder moet zijn steentje bijdragen. Wij staan daar als OM voor open, maar we zien de *eagerness* om te helpen in toenemende mate ook bij andere overheidsinstanties. De erkenning en herkenning van de schadelijkheid van ondermijning is in het hele land wel tot stand gekomen. Wat er gebeurt in de sfeer van beïnvloeding, intimidatie, de enorme winsten die er worden gemaakt en die ook in de bovenwereld terugkomen.”

“ Na de verbreding zijn we nu toe aan verdieping ”

“In de laatste twee, drie jaar zijn er al enorme stappen gezet. Denk aan de 1%-motorclubs. Tot twee jaar terug waren die grotendeels onzichtbaar, in een enkel geval werden ze zelfs nog vriendelijk tegemoet getreden. Met name het laatste jaar maken we als overheid een vuist, in de volle breedte. In korte tijd is een ongekend landelijk offensief tot stand gebracht.”
 “Hetzelfde gebeurt ten aanzien van hennepsteelt, synthetische drugs en mensenhandel. Bij financiële fraude, onroerend goed

en tegenover graaiers die de financiële structuren ondermijnen. Of bij vormen van pgb-fraude die uitermate ondermijnd zijn voor de gezondheidszorg. Op al die terreinen zoeken we de oplossing steeds vaker in de samenwerking.”
 “Overheden delen dus inmiddels hun observaties wel, maar na de verbreding zijn we nu toe aan verdieping. Dat we in gaan zoomen op het doen en laten van criminele subculturen. Daar ligt onze prioriteit voor de komende jaren.”

“Soms betalen we wisselgeld, laten we daar dan ook soepel mee omgaan”

Hoe probeert het OM concreet beter zicht te krijgen op die ondermijnende groepen?

“Criminele subculturen ontplooiën hun handel natuurlijk bij voorkeur buiten het zicht van de overheid. Die afscherming geldt hun vier heiligdommen: vermogen, goederen, identiteit en informatie. Maar ze kunnen nooit helemaal in de luwte blijven. Op enig moment zal men relaties met de bovenwereld aan moeten gaan om transacties te kunnen doen, goederen te verpakken, de infrastructuur te gebruiken of om juridisch of financieel advies in te kunnen winnen.”
 “Hoe slim ze dat ook uitvoeren, voor ons zullen zich altijd aanknopingspunten voordoen om aspecten van criminele bedrijfsvoering bloot te leggen. Via zo’n reisbureau, via loodsen die worden gehuurd, via transportmiddelen die worden gebruikt enzovoort. Soms kunnen ze ook niet om de overheid zelf heen, bijvoorbeeld als er goederen moeten worden ingeklaard, winsten fiscaal vereffend, vergunningen aangevraagd. Op enig moment worden ze zichtbaar. Daar zit hun zwakte.”

Waar zit de zwakte bij de overheid?

“Met name in het toezicht dat we kunnen houden. Neem de haven. Hoe meer toezicht, des te minder snel er kan worden ingeklaard. Dat raakt aan economische belangen, aan concurrentiekracht. Er is een grens. Daarnaast kán de overheid ook niet alles doen. De poortwachters van onze instituties werken onder invloed van diverse omstandigheden vaak ook vanuit schaarste. Er moeten keuzes worden gemaakt.”

“Een andere zwakte is de onwetendheid die er soms binnen de overheid nog bestaat. Daar proberen we dan ook hard aan te werken, om een zekere mate van naïviteit weg te nemen. Als je de tegel niet oplicht, zie je niet wat voor leven eronder zit. Het vereist soms wat toelichting om anderen te overtuigen van de problemen.”

Kunt u daar een voorbeeld van geven?

“Er is de tendens dat de horeca zich steeds meer concentreert rond bepaalde personen en organisaties. Als die niet deugen, is dat een gevaarlijke ontwikkeling. Als je een gemeente erop attendeert dat het gros van de uitsmijters in de stad allemaal lid is van dezelfde motorclub, dan gaat men

daar opeens bepaalde verbanden zien. Dat zou een aanknopingspunt kunnen zijn om het horecabestand van een gemeente eens door te lichten. Met dergelijke bewustwording proberen wij andere overheden op weg te helpen, om vervolgens samen de problemen aan te pakken.”

“Ander voorbeeld. Als je in een wijk twee woningen ziet met een volledige bepantsering, dan kan dat voor de buurt beklemd zijn. Je kunt redeneren dat het op z’n minst opmerkelijk is en waarschijnlijk is bedoeld om iets buiten te houden. Een arrestatieteam, bijvoorbeeld. Er is echter geen rechtstitel om op te treden, ook al lijkt dat misschien vreemd. Dan kun je er als overheid omheen lopen, maar het biedt ook aanknopingspunten om eens verder te kijken dan je neus lang is.”

“In Rotterdam heeft iets dergelijks ooit tot een grote zaak geleid, waarbij een wijkagent het niet pluis vond dat op een bepaalde locatie steeds vage, onzure types rondhingen. Op basis van die ene observatie is uiteindelijk een heel netwerk blootgelegd.”

Boekt u resultaat met die voorlichting?

“Ik zie dat burgemeesters en andere bestuurders een steeds hechtere partner aan het worden zijn. Zij nemen hun verantwoordelijkheid en grijpen eerder dan vroeger naar handhaving en toezicht. Ze zijn sneller bereid vergunningen in te trekken, panden te sluiten of op een andere manier met burgemeestersbevoegdheden op te treden. De bewustwording die wij hebben doorgemaakt, zie je dus ook in het lokaal bestuur terug.”

“Waarbij we beseffen dat ze wel met hun kop in de wind staan. Een subcultuur die het benauwd krijgt, gaat soms om zich heen slaan. Dan is de burgemeester vaak de meest zichtbare vertegenwoordiger van de overheid. Ik heb bewondering voor de burgemeesters die dan toch ruggengraat tonen en optreden, ondanks alle lokale weerstand die het mogelijk oproept. Er is moed voor nodig om dan toch maatschappelijk het signaal af te geven dat de overheid een streep trekt: tot hier en niet verder.”

Hoe verloopt de uitwisseling van informatie tussen alle verschillende instanties?

“Ook daarin is de laatste jaren veel vooruitgang geboekt, zowel bij het OM als bij andere partijen waarmee we samenwerken. We hebben natuurlijk allemaal onze eigen institutionele verantwoordelijkheden en moeten ons verantwoorden over de manier waarop we met onze informatie omgaan. Dus juridisch moet het haalbaar zijn om informatie te delen. Maar de ervaring heeft ook geleerd dat we daar niet te terughoudend in moeten zijn. Het is ook onderdeel van het publieke debat om samen te bepalen hoever we daar als overheden in kunnen gaan binnen de rechtsstatelijke grenzen.”

“In verband van de Regionale Informatie- en Expertisecentra (RIEC) wordt daar uiteraard ook over gesproken. Waarbij je moet beseffen dat het RIEC inmiddels als een vanzelfsprekende entiteit wordt beschouwd, terwijl die centra drie

jaar geleden nog niet eens bestonden. Dat geeft opnieuw aan wat voor een snelle ontwikkeling wij gezamenlijk hebben doorgemaakt: van verkokerde organisaties naar partijen die intensief samenwerken om de ondermijning van de samenleving aan te pakken. Dat daar vragen bij horen over de mate waarin je informatie met elkaar deelt, is evident. Maar ik proef de bereidheid om ook dat samen verder te ontwikkelen.”

Hoe werkt dat concreet binnen het RIEC en hoe komen daar de juiste onderwerpen op tafel? En hoe verhoudt die structuur zich tot de ‘klassieke’ stuur- en weegploegen?

“In de regel komen in het RIEC de problemen op tafel die in een regio als het hardnekkigst worden ervaren. Vanuit een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid wordt het probleem dan met de partners besproken. In de praktijk zie je dat men daarbij vertrouwt op elkaars expertise en professionele inschatting. Als de douane een probleem als ‘prangend’ op tafel legt, zijn de anderen snel geneigd dat ook als zodanig op te pakken. Daarbij, als een kwestie door een van de deelnemende organisaties wordt aangedragen, dan zie je in praktijk vaak dat dit ook al min of meer bekend is bij een of meer andere deelnemers.”

“Zo komen de juiste thema’s op de agenda en die zijn heel divers. Van problemen in de haven tot criminele subculturen die zich ophouden op vrijplaatsen, van problemen met veelplegers tot ongewenste invloeden op het gemeentelijk apparaat. Het is een soort veiligheidshuisconstructie die zich op de meer omvangrijke criminaliteit richt. Per casus wordt gekeken welke partijen aan zet zijn. Binnen onze eigen kolom van politie en OM bezien we vervolgens of een strafrechtelijk onderzoek zou kunnen bijdragen aan het gezamenlijke resultaat. Als inderdaad een opsporingsonderzoek kan worden gestart, kan de stuurploeg zijn gebrui-

kelijke richtinggevende werk doen door de afspraken te bewaken en de doelstelling, breedte en de beheersbaarheid van het onderzoek in de gaten te houden.”

Als we het hebben over doelstellingen: ontne- men is belangrijk voor OM en politie, maar als in RIEC-verband wordt gekozen om een bepaald probleem primair via de fiscus aan te pakken, kan dat ten koste gaan van onze cijfers. Hoe verhoudt dat zich tot elkaar?

“Je kunt vasthouden aan je eigen quota, maar dat moet geen dogma zijn dat de samenwerking met anderen in de weg staat. Het tegengaan van ondermijning vereist partners die de ernst van een situatie begrijpen en die criminele subculturen met een cocktail van middelen willen bestrijden. Als je met elkaar vaststelt dat anderen beter in positie zijn om crimineel vermogen af te pakken, dan moet dat ook gewoon gedaan worden. De concrete afspraken zoals die zijn vastgesteld voor onze organisaties in de afgelopen periode hebben geredeneerd. Soms betalen we wisselgeld door niet meer alles met strafvordering te benaderen. Als we als politie en OM afspraken maken over afpakresultaten, laten we daar dan ook soepel mee omgaan.”

U zit nog maar kort als PG. Wanneer bent u tevreden?

“Het klinkt wat clichématig, maar je kunt nooit tevreden zijn. Dat past niet bij de dynamiek van de wereld waarin we werken, bij de duurzaamheid van de bestrijding. Je komt er alleen als je langere tijd met vasthoudendheid samenwerkt. Tegen de machtspositie die criminele subculturen zo graag willen innemen en waarvoor ze de bovenwereld zo hard nodig hebben. Dat blijvend beheersbaar houden, is een permanente drijfveer.” <<